

- Карташев Н.Н. (1974): Систематика птиц. - М.: Высшая школа. 1-368.
- Рольник В.В. (1968): Биология эмбрионального развития птиц. Л.: Наука. 1-424.
- Флинт В.Е., Габузов О.С., Сорокин А.Г., Пономарева Т.С. (1986): Разведение редких видов птиц. М.: Агропромиздат. 1-206.

Украина (Ukraine),
252040, г. Киев,
ул. Васильковская, 8, кв. 203.
С.А. Лопарев.

ГНІЗДУВАННЯ ЛЕБЕДЯ-ШИПУНА НА р. КАГАМЛИК У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ю.Ф. Роговий

Breeding of the Mute Swan on the Kagamlyk river in Poltava region. - Yu.F. Rogovyi. - Berkut. 5 (2). 1996. - The Kagamlyk river is a left tributary of the Dnieper. The first information about the Mute Swan on this river has been obtained in 1970-1971. These were single birds, they didn't breed. The first breeding pair was discovered in 1991. The present number of the Mute Swan on the Kagamlyk river is 3-4 pairs. The mean brood size is 6,5 (1992-1996, n = 6). 11.11.1995 a female with the blue neck ring 1A12 was observed near the village of Opryshki (49.29 N, 33.10 E). This bird has been ringed in Arkhangelsk region of Russia (68.15 N, 53.35 E).

Key words: Mute Swan, Poltava region, distribution, breeding, number, migration.

Р. Кагамлик — ліва притока Дніпра, довжина її до 60 км, протікає територією Глобинського та Кременчуцького районів. Останнім часом річка практично перетворена на систему ставків, озер і боліт.

Лебеді-шипуні (*Cygnus olor*) на р. Кагамлик весною і влітку були відмічені ще в 1970–1971 рр. Це були одинокі птахи, які не приступали до гніздування. Судячи з їх поведінки, це могли бути лебеді з якоїсь напівдомашньої групи. Вони підпливали до людей, брали їжу з рук. У цей час ще не було повідомлень про гніздування шипунів десь поблизу.

Для Сульської затоки Кременчуцького водосховища у 1981 р. цих лебедів відмічали як бродячих птахів (Клестов, 1991). Гніздування пари тут виявлене лише у 1983 р. (Лысенко, 1991). Гніздуючі птахи відмічалися також на ставках рибгоспу, розташованого дещо нижче Сульської затоки.

Достовірні відомості про гніздування лебедя-шипуну на р. Кагамлик вперше одержані нами у 1991 р. Птахи оселилися біля с. Устимівка Глобинського району. Починаючи з цього року, лебеді регулярно гніздяться на річці, чисельність їх становить 3–4 пари.

Про використання долини р. Кагамлик під час осінньої міграції шипунами з віддалених північних популяцій свідчить зустріч 11.11.1995 р. біля с. Опришки Глобинського району самки з синім нашійником 1A12. На ополонці площею до 100 м² тут трималася пара лебедів, які були виявлені мисливцями (І.О. Гудим, особисте повідомлення). Завдяки Центру кільцювання Росії вдалося встановити, що цього птаха за кільцював датський орнітолог Pelle Andersen-Harild 15.08.1992 р. в Архангельській області в дельті Печори (Коровінська губа). Координати місця кільцювання і зустрічі відповідно: 68.15 N, 53.35 E — 49.22 N, 33.10 E. На час кільцювання вік птаха визначався як “більше

3 років”. Відстань від місця кільцювання до місця зустрічі — 2380 км.

Фенологія міграцій лебедів-шипунів на р. Кагамлик наведена в таблиці. Середня дата прильоту за 14 років — 21.03, останнього спостереження — 30.10. Весною відмічалися зграї лебедів, які наховували по 8–11 птахів. Восени мігруючі шипуні з'являються на Кагамлиці вже в кінці серпня — на початку вересня. Так, 28.08.1996 р. вниз по річці пролетіла зграя з 6 дорослих птахів.

Зустрічі лебедів-шипунів у січні-лютому свідчать про можливість зимівлі їх у сприятливі роки на незамерзаючих ділянках Дніпра та навколишніх водойм. 24.01.1990 р. спостерігали 7 птахів, які пролетіли в бік Дніпра. 15.02 цього ж року бачили 8 птахів.

У 1996 р. на 10-км ділянці річки від с. Опришки до с. Бабичівка Глобинського району загніздилися 3 пари лебедів-шипунів. Віддаль між гніздами 3 та 7 км. У цьому році пара біля с. Опришки мала 6 пташенят, с. Пирого — 6, с. Устимівка — 8. Раніше поблизу с. Пирого відмічалася 5 пташенят у 1992 р., 6 — у

Фенологія міграцій лебедя-шипуну на р. Кагамлик
Phenology of migrations of the Mute Swan on the Kagamlyk river

Рік Year	Приліт Arrival	Ост. спостер. Last observ.
1983	31.03	21.09
1984	20.03	30.10
1985	20.04	-
1986	30.03	-
1987	20.04	-
1988	23.03	20.09
1989	7.03	3.11
1990	12.03	2.12
1991	16.03	3.11
1992	11.03	25.10
1993	10.03	13.11
1994	11.03	13.11
1995	17.02	18.11
1996	31.03	-

1993 р., 9 — у 1995 р. Таким чином, середнє число пташенят за 4 роки спостережень — 6,5.

Місцеве населення мирно реагує на появу лебедів, хоча відомі випадки загибелі від них домашніх гусенят і каченят. Якогось помітного впливу на чисельність мисливських птахів не спостерігається.

Збільшення кількості лебедів-шипунів на малих річках та інших водоймах потребує, на наш погляд, детального вивчення. Незабаром воно може стати однією з проблем як орнітологічного, так і господарського характеру. Очевидно, потрібне і більш чітке визначення статусу цього виду в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- Клестов Н.Л. (1991): Формирование околородных орнито-комплексов под влиянием гидростроительства (на примере р. Днепр). - Киев: Ин-т зоологии АН УССР. 1-69. (Препринт 91.3).
Лысенко (1991): Фауна Украины. Киев: Н. думка. 5 (3): 1-208.

Україна (Ukraine),
315964, Полтавська обл.,
Глобинський р-н, с. Пирогови.
Ю.Ф. Роговий.

ГНІЗДУВАННЯ СИЗОГО МАРТИНА НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

В.В. Бучко, І.В. Скільський, І.С. Школьний

Breeding of the Common Gull in the West of Ukraine. - V.V. Buchko, I.V. Skilsky, I.S. Shkolny. - *Berkut*. 5 (2). 1996. - 5 cases of the Common Gull breeding in the Upper Dniester valley (Ivano-Frankivsk region) in 1993-1996 are described.

Key words: Common Gull, Ivano-Frankivsk region, distribution, breeding, nest, egg.

Територія західної частини України не входить до гніздового ареалу сизого мартина (*Larus canus*) (Юдин, Фирсова, 1988), хоча він тут протягом останніх десятиріч зустрічається у всі пори року (Каталог..., 1989, 1991 та ін.). Єдиний випадок гніздування зареєстровано ще в середині минулого століття: у травні 1859 р. на ставку біля с. Городець (зараз Сокальський район Львівської області) знайдено кладку з 2 ненасиджених яєць (Страутман, 1963). Зазначений автор висловлює припущення про можливе гніздування виду в ще більш глибоку давнину на Волино-Подільському плато.

У першій половині 1990-х років нами встановлено гніздування сизого мартина у трьох пунктах в Івано-Франківській області.

22.06.1993 р. під час обстеження прибережних ділянок водосховища Бурштинської ДРЕС (околиці с. Бовшів Галицького району) виявлено гніздо у верхній частині невеликого острова, розташованого серед виритої ями розмірами 50 x 60 м і глибиною 4 м. Вона знаходилася на віддалі 10 м від дороги і 110 м від берегової лінії водосховища (Бучко, 1994). У гнізді було 3 дуже насиджених яйця (відповідно, початок кладки припадає на останні числа травня): 55,7 x 39,6, 52,1 x 37,9 і 56,2 x 39,2 мм. Розміри гнізда (см): діаметр лотка (d) — 16,5, глибина лотка (h) — 3,0; будівельний матеріал — незначна кількість сухих стебел трав'янистих рослин. Подальша доля гнізда залишилася невідомою. Наступного року там само, але вже в колонії річкового крячка (*Sterna hirundo*), пара сизого мартина загніздилася знову: 27.05 виявлено 2 ненасиджених яйця краплеподібної форми (57,3 x 39,4 і 56,1 x 40,3 мм), а також одне яйце, відкладене крячком. Розміри гнізда (см) майже аналогічні

попереднім: d = 15,5, h = 3; тотожний і склад будівельного матеріалу. Під час проведення обстежень пара птахів поводи́ла себе спокійно, не проявляючи видимих ознак тривоги. Доля цього гнізда для спостережників також залишилася невідомою.

12.06.1995 р. птахи оселилися на невеличкому кам'янистому острівці серед Дністра, який був розташований відразу ж за опорою залізничного моста через річку (околиці с. Водники Галицького району). Гніздо збудоване на вогкому піску в оточенні кількох масивних каменів. До річки, течія довкола була дуже швидка, рівень води майже збігався з рівнем лотка і при незначній повені кладці загрожувало затоплення. У гнізді виявлено 3 слабо насиджених яйця видовжено-овальної форми глиняно-сірого забарвлення (одне яйце блідіше) з сірими і коричневими плямками. Їх лінійні розміри: 61,6 x 42,0, 58,8 x 40,7 і 62,8 x 41,4 мм. Морфометричні показники гнізда (см): діаметр гнізда (D) = 32 x 16, висота гнізда (H) = 12 (від води), d = 16 і h = 5,5; будівельний матеріал — стебла і корені злаків, переважно, пирію (85 % від об'єму) та гілки (15 %). Кілька слів про поведінку птахів. Очевидно самка, що насиджувала кладку, злетіла з гнізда, коли спостережники підплили байдаркою на віддалі 6 м. Під час проведення обстежень пара знаходилася неподалік і спокійно себе поводи́ла, не проявляючи жодних видимих ознак навіть найменшої стурбованості. У 20-х числах червня, внаслідок підняття рівня води, острів був затоплений.

Наступного дня виявили ще одне заселене гніздо на острові Дністра серед рідких заростей верболізу у колонії річкового крячка неподалік від смт Єзузіль (Жовтень) Тисменицького району. Будівля знаходилася одночасно в розгалуженні гілок